

Valsts prezidenta Egila Levita runa eseju krājuma-grāmatžurnālā “Latvijas Republikas Satversmei – 100” autoru diskusijā “Satversmes lasīšana pēc 24. februāra”

Publicēts: 16.05.2022.

Egils Levits

Ļoti cienījamā “Jurista Vārds” redaktore Gailītes kundze!

“Jurista Vārds” autori un arī lasītāji!

Dārgie draugi!

I

Šodien, atklājot Satversmes simtgadei veltīto žurnāla “Jurista Vārds” eseju krājuma autoru diskusiju, vispirms vēlos pateikties visiem, kuri piedalījās šī izdevuma tapšanā – “Jurista Vārds” redakcijai un it sevišķi autoriem. Šajā ļoti cienījamajā publikā man bija iespēja līdzdarboties.

Kā vēl vienu svarīgu pasākumu es gribētu minēt filmu “Satversmes lasījumi”, kur katrs cilvēks nolasa vienu pantu. Cilvēkiem, kuri šo filmu skatās, beigās rodas iespaids, cik gara ir mūsu Satversme un ko tā mums pasaka. Arī par šo interesanto projektu liels paldies “Jurista Vārds” redakcijai, kas to veica kopā ar Satversmes tiesu.

Visi juristi un daudz institūciju – Satversmes tiesa, Saeima, Valsts prezidenta institūcija un citas – šogad ir veltījušas lielu uzmanību Satversmes simtgadei. Mēs pirmo reizi tādā apjomā svinam mūsu Satversmi, jo tā ir ne tikai mūsu valsts juridiskais pamats, bet

daudzējādā ziņā arī ļoti interesanta un unikāla. Kaut vai tikai ar to, ka tā 50 gadu turpināja juridiski eksistēt kā valsts pamats okupācijas laikā. Interesanta situācija par Satversmes statusu bija laikā no 1934. līdz 1940. gadam.

Ir ļoti daudz dažādu jautājumu par to, bet galvenais ir tas, ka Satversme ir tas, uz kā balstās mūsu pārējā tiesību sistēmas piramīda. It sevišķi to interpretē Satversmes tiesa, bet pie interpretatoriem pieder arī vispārējā tiesu sistēma un, protams, arī valsts iestādes.

Profesors Heiberle (*Peter Häberle*) ir izvirzījis teoriju par Satversmes interpretētāju sabiedrību, kas nosaka, ka katrs cilvēks, kurš kaut kādā veidā darbojas, vienlaikus ir konstitūcijas interpretētājs. Piemēram, es eju uz kiosku un nopērku avīzi. Ar to es interpretēju Satversmi, ka es brīvi varu kaut ko iegādāties, ka man ir tiesības. Arī par to, ka šeit darbojas Civillikums, kam arī ir nepieciešams Satversmes pamats, utt. Atzīmējot Satversmes simtgadi, mēs visi kopā esam Satversmes interpretētāju sabiedrība.

II

Satversme ir lakoniska, un to mēs vienmēr uzsveram kā tādu priekšrocību. Vienlaikus šis lakonisms arī nozīmē to, ka šeit ir ietverta interpretētāju vara, it sevišķi Satversmes tiesas vara, jo lakoniskāks ir teksts, jo lielāka vara ir attiecīgajai institūcijai, jo lielāks interpretācijas tvērums. Lielāka vara arī Saeimai, pieņemot likumu un uzskatot, ka likums atbilst Satversmei.

Satversmes tiesai ir lielāka vara nekā tādām institūcijām, kuru valstīm ir ļoti detalizētas konstitūcijas. Es varu minēt divus piemērus. Viens piemērs ir Grieķija, kur ir ārkārtīgi detalizēta konstitūcija un līdz ar to Valsts padomei ir mazākas iespējas interpretēt to. Un otrs piemērs no salīdzinošajām tiesībām ir Portugāles konstitūcija. Arī ļoti detalizēta, pretstats mūsu Satversmei.

Tik lakoniskas ir tikai dažas konstitūcijas. Piemēram, Amerikas Savienoto Valstu konstitūcija, kas ir vairāk nekā 200 gadu veca. Tas bija toreizējais stils, un ar to tika iedibināta Satversmes tradīcija.

III

Es gribētu minēt vēl vienu šodien aktuālu tematu, kas ir ietverts Satversmē, un tas ir par paš aizsargājošo demokrātiju. Pēc 90. gadu pārmaiņām pasaulē bija zināma demokrātijas eiforija, kad cilvēki domāja, ka beidzot ir pienācis vēstures gals un drīzumā visā pasaulē iedibināsies demokrātiska iekārta. Jo tā ir loģiska, visvairāk atbilst cilvēka dabai. Un tur, kur tā pagaidām vēl nav, drīz tā arī būs.

Mēs redzam, ka tā bija maldīšanās, ka šī eiforija nav pamatota. Eiropā demokrātijai ir divi riska avoti. Viens ir iekšējais un otrs – ārējais.

IV

Par ārējo mēs visi zinām, kad demokrātiskai valstij kā Ukraina ne no šā, ne no tā pēkšņi uzbrūk viena autoritāra valsts. Tas līdz šim nebija tā īsti iedomājams. Pēc 2. Pasaules kara ir bijusi virkne karu, taču tāds karš, kur uzbrūk demokrātiskai valstij no ārpuses, apstrīdot šīs valsts eksistences tiesības, tas tiešām kopš 2. Pasaules kara notiek pirmo reizi. Acīmredzot tas 21. gadsimtā ir iespējams. Mūsu Rietumu sabiedrotie ir šokēti par tādu iespēju, jo to neviens nebija iedomājies, izņemot baltiešus, kuri zināja labāk.

Bet tagad pasaule ir konfrontēta ar šo situāciju. Un tādēļ mums ir jāaizsargā ne tikai mūsu valsts, bet arī mūsu demokrātiskā valsts iekārta, lai šāda veida uzbrukumi no ārpuses un demokrātijas likvidācija no ārpuses nebūtu iespējama. Šī ir paš aizsargājošās demokrātijas ārējā dimensija, kas prasa ieguldīt ievērojamus resursus valsts aizsardzībā visādos veidos.

Par laimi, mēs esam pasaules spēcīgākās militārās alianses dalībvalsts, kas apvieno 30 un tuvākajos mēnešos jau 32 valstis, kas vēl vairāk stiprinās NATO Ziemeļu flangu. NATO kopumā ir daudzkārt spēcīgāka par agresorvalsti Krieviju. Vienīgais jautājums ir par politisko gribu un politisko spēju šo militāro, ekonomisko un politisko potenciālu izmantot, lai atturētu Krieviju. Pret Krieviju īstenotā atturēšanas politika ir NATO dienaskārtībā.

V

Ir arī iekšējā demokrātijas aizsardzības dimensija, par ko mēs parasti domājam, ja runājam par paš aizsargājošo demokrātiju.

Konstitucionālajiem juristiem šis jēdziens ir pazīstams jau sen. Interesanti, ka šis jēdziens Eiropas tiesību telpā ir nevis ieviests, bet ir no jauna ieviests ar mūsu palīdzību. Viena mūsu valsts pilsoņi sūdzējās par to Eiropas Cilvēktiesību tiesā, zaudēja, un Eiropas Cilvēktiesību tiesa arī pieņēma šo Latvijas valsts argumentāciju par šo paš aizsargājošo demokrātiju. Līdz ar to no tā laika paš aizsargājošās demokrātijas iekšējā dimensija ir Eiropas tiesību telpā.

Šīs dimensijas pamatā ir princips, ka demokrātijas sniegtās brīvības nevar tikt izmantotas demokrātijas likvidēšanā.

Es domāju, ka konstitucionālajiem juristiem, arī Satversmes tiesai, turpmāk būs jānodarbojas ar šo jautājumu, ņemot vērā pašreizējo situāciju. Ar to mēs varam dot savu pienesumu Eiropas kopējai tiesību telpai. Mums konstitucionāli ir daži virzieni, kas mums ir attīstītāki nekā citās Eiropas valstīs, kur šis (iekšējā demokrātijas aizsardzības dimensija) ir viens no virzieniem.

Vēl es gribētu minēt sociālās tiesības, ko Satversmes tiesa, it sevišķi savos krīzes laika spriedumos, ir attīstījusi kā subjektīvas tiesības. Tas patiešām ir izņēmums Eiropas tiesību telpā, ka sociālās tiesības ir minētas konstitūcijā. Šis arī ir mūsu konstitucionālo tiesību un Satversmes tiesas pienesums Eiropas tiesību telpai.

VI

Es gribētu vēlreiz pateikties šī izdevuma autoriem, šī izdevuma iniciatoriem, jo tas eseju formā sniedz priekšstatu lasītājam, kurš nav tikai jurists, kā mūsu Satversme darbojas ikdienā. Šis izdevums dod lielu pienesumu izpratnē par Satversmi un līdz ar to mūsu tiesiskās sistēmas nostiprināšanā. Vēlreiz liels paldies jums par to!

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-runa-eseju-krajuma-gramatzurnala-latvijas-republikas-satversmei-100-atoru-diskusija-satversmes-lasisana-pec-24-februara>